

korte mededelingen

Raaf als natuurlijke bescherming tegen Havik

Tijdens een symposium over stootvogels in de Bondsrepubliek Duitsland is door Roland Dreifke en Hermann Ellenberg een interessante voordracht gehouden over de functie van het territoriale gedrag van de Raaf (*Corvus corax*) voor andere vogels. Het genoemde gedrag leidt tot een zekere bescherming van een reeks van vogelsoorten tegen de Havik (*Accipiter gentilis*) tot op ongeveer anderhalf à twee kilometer rond het nest van de Raaf. In een in het zuidoostelijk deel van Sleeswijk-Holstein gelegen onderzoeksgebied bleken de Raven tussen half januari en midden mei de Havik uit hun territorium te houden. In het genoemde gebied profiteerden de navolgende soorten van het ravengedrag: Zwarte Kraai (*Corvus corone*), Ekster (*Pica pica*), Kauw (*Corvus monedula*), Ransuil (*Asio otus*), Houtsnip (*Scolopax rusticola*), Torenvalk (*Falco tinnunculus*), Boomvalk (*Falco subbuteo*), Sperwer (*Accipiter nisus*) en de Grote Lijster (*Turdus viscivorus*). De bevindingen worden gepubliceerd in Stubbe, M (Edr.) Greifvogeltagung 'Meisdorf II' der Universität Halle.

Pierre Maréchal.

Gemeente en aannemer leggen werkzaamheden stil voor Gierzwaluw

In de binnenstad van Roosendaal bevonden zich een flink aantal gierzwaluwkolonies. De laatste jaren echter zijn er door sloop- en renovatiewerkzaamheden steeds meer broedgelegenheden verdwenen. Nog slechts enkele grotere broedkolonies resten, waarvan er zich een onder het dak van het pand Bloemenmarkt 12 bevindt. Het huis is eigendom van de gemeente Roosendaal en zou deze zomer renovatiewerkzaamheden aan het dak moeten ondergaan. Dit zou het einde betekenen van ook deze gierzwaluwkolonie.

Leden van de werkgroep 'Gierzwaluw' van het IVN afdeling Roosendaal en de 'Stichting het Vogeljaar' te Baarn verzochten de gemeente dringend om de werkzaamheden die op 1 april 1991 waren begonnen stil te leggen tot half augustus. Tevens werd gevraagd om in het vernieuwde dak gierzwaluwpannen op de plaatsen van de oude invliegopeningen te leggen, zodat de vogels in de toekomst zouden kunnen blijven broeden.

Het college van burgemeester en wethouders heeft op 14 mei 1991 besloten dat de werkzaamheden uitgesteld moeten worden tot na het broedseizoen en dat er vervangende nestgelegenheden dienen te worden aangebracht. Dit besluit werd mede mogelijk gemaakt doordat Jos de Rooy, aannemer te Roosendaal alle medewerking verleende door geen schadeclaim in te dienen en zelfs geen extra huur voor de steigers te berekenen, die nu drie maanden ongebruikt moeten blijven staan.

Het besluit om reeds afgesproken werkzaamheden uit te stellen omwille van broedende vogels

is zeer diervriendelijk en verdient respect en navolging, en om die reden ook bekendheid in wijdere kring.

■ Werkgroep Gierzwaluw IVN afdeling Roosendaal, M. Mourmans-Leinders, Zundertseweg 84, 4707 PB Roosendaal, 01650 - 35 810.

Albino Tureluur in Erlecomse Waard

Op 13 april 1991 ontdekten wij vanaf de dijk een vrijwel geheel witte Tureluur in de Erlecomse Waard. Wij hebben de vogel ruim een half uur kunnen volgen tijdens het voedselzoeken langs de oeverkanten van de ondiepe waterplasjes. De snavel en de poten waren hetzelfde gekleurd als van de in de omgeving foeragerende Tureluurs. De bovenzijde van de vrijwel witte Tureluur was héél lichtbruin geschubt en de uiteinden van de grote slagpennen waren hetzelfde getekend als de normaal gekleurde Tureluurs maar de donkere streepjes waren bij deze vogel heel zacht gekleurd beige op een witte achtergrond.

Na enige tijd werd het duidelijk dat de witgekleurde Tureluur bij het voedselzoeken steeds op enige afstand werd gevolgd door een normaal gekleurde soortgenoot. Het zag er daarom naar uit dat de vogels partners waren. Zodra de lichtgekleurde vogel wat dichterbij de dijk kwam foerageren, hebben wij getracht de vogel te fotograferen door halverwege de dijk te gaan. De vogel bleek echter toch zodanig schuw dat deze toch al voedselzoekend weer verder van de dijk afliiep. Dit vrijwel witte exemplaar heeft in elk geval één winterseizoen met succes kunnen doorkomen en het lijkt dan ook niet onmogelijk dat de vogel dit voorjaar aan het broedproces zal gaan deelnemen. Ongetwijfeld is de vogel door meer waarnemers op die dag of al eerder daar waargenomen.

■ Mevrouw. P.H. van Donkersgoed & Jaap Taapken, Bieldijklaan 25, 3743 HR Baarn.

Bijvoeding van Sneeuwgorzen in haven van Terneuzen

In het begin van de maand februari 1991 bevond zich een drietal Sneeuwgorzen op een begroeid stuk strandje aan de haven van Terneuzen. In deze maand begon het ook te vriezen. Wanneer er niet al te veel sneeuw valt, kunnen Sneeuwgorzen hier wel tegen. Maar helaas voor veel vogels viel er wel veel sneeuw. Daarom besloot ik om de Sneeuwgorzen bij te voeren. Ik strooide zo'n 25 kg onkruid- en parkietenzaad op het strandje, dit werd al snel door de Sneeuwgorzen ontdekt, want de volgende dag bevonden zich er al twintig Sneeuwgorzen op het strandje. Deze bemachtigden het voer door hevig in de sneeuw te vroeten. Het aantal Sneeuwgorzen groeide nog tot een maximum van 44 exemplaren. Dit aantal bleef stabiel tot 28 februari. Daarna zakte het aantal tot drie exemplaren die tot 9 maart op het strandje verbleven.

■ Alex Wieland, IJsbaanstraat 9, 4537 PH Terneuzen.

Eendenkooi van Schiermonnikoog gerestaureerd

Op 26 april 1991 opende staatssecretaris drs. J.D. Gabor de gerestaureerde eendenkooi van 'Natuurmonumenten' op Schiermonnikoog. Sinds 1989 beheert 'Natuurmonumenten' het Nationaal Park Schiermonnikoog. Dat zelfde najaar begon de vereniging met de restauratie van de vervallen eendenkooi. De restauratie van de eendenkooi was vastgelegd in het beheers- en inrichtingsplan voor het Nationaal Park. Belangrijke redenen daarvoor waren de cultuur-historische en educatieve waarde en het belang van de plas als rust- en zoetwaterplaats voor eenden tijdens de trek. Inmiddels is ook het historische kooirecht weer in ere hersteld. Dit betekent dat in een straat van 1200 m rond de kooi volledige rust moet heersen.

Het eerste deel van de restauratie bestond uit het wegpompen van het water om vervolgens de waterplas, de ringsloot en de vangpijpen uit te diepen. Al spoedig legde 'Natuurmonumenten' het werk stil op aanraden van enkele dorpsbewoners. Er zouden explosieven in de eendenkooi kunnen liggen. Na overleg besloot de Mijnopruimingsdienst (MOD) bij de verdere baggerwerkzaamheden aanwezig te zijn. Gelukkig werd geen ernstig oorlogstuig gevonden. Na het uitbaggeren is de oever opnieuw beschoeid met planken. Ook werden de vier vangpijpen hersteld, evenals de bijzondere aarden wal die om de kooiplas ligt. Overal is zo veel mogelijk rekening gehouden met de oude maten en de oude vorm van de eendenkooi.

Inmiddels is de eendenkooi klaar voor gebruik. Ze wordt al bevolkt door een aantal tamme eenden die iedere dag worden gevoerd: de 'staleenden'. De eendenkooi zal worden gebruikt om eenden te vangen en te ringen, maar ook om de bezoekers te laten zien wat een eendenkooi eigenlijk is en hoe deze werkt. Omdat rust in een eendenkooi van het grootste belang is, zeker in de trektijd, is een bezoek aan de kooi niet het hele jaar mogelijk. 'Natuurmonumenten' organiseert excursies van 15 april tot 15 juli. Voor diegenen die meer over de eendenkooi willen weten, geeft de vereniging een folder uit.

■ Informatie bij VVV, Schiermonnikoog, 051 - 951 233 of 'Natuurmonumenten', 'Schaap en Burgh, Noorderinde 60, 1243 JJ 's-Graveland, 035 - 62 004.

Late Witgesterde Blauwborst te Den Haag

Op 24 december 1990 nam ik te Den Haag een Blauwborst waar. Het was goed weer, de hele herfst was het te zacht voor de tijd van het jaar geweest. Dit zachte weer zette zich in de eerste week (volgens de kalender) voort. De Blauwborst had een gebied met weinig bomen en veel lage struiken voor zijn verblijf uitgekozen. Het leek wel een stuk hei, waar deze Blauwborst zat. Er kwamen nogal wat Heggemussen en Roodborstjes voor. Volgens de Atlas van de Nederlandse Vogels (bladzijde 389) worden er in september in Nederland nog vrij wat Blauwborstjes waargenomen. In oktober zijn er in Nederland nog vier Blauwborstjes gezien, namelijk een op Terschelling, twee op de zuidelijke Veluwe en een in Zeeuwsch-Vlaanderen. In november is er nog één aangetroffen in West-Zeeuwsch-Vlaanderen.

Het was een Witgesterde Blauwborst. Deze broedt volgens Petersons Vogelgids in Midden- en Zuid-Europa. Het was dus vermoedelijk een Blauwborst, welke niet ver hier vandaan de zomer had doorgebracht. Verder was het een mannetje, omdat deze veel meer blauw heeft dan het wijfje.

Dat het de westelijke vorm betrof, blijkt ook hieruit, dat volgens de ringatlas van Gerhardt Zink de noordelijke Blauwborstjes, dus bijvoorbeeld die uit Scandinavië meer zuidoostelijke trekken. Daarentegen trekken de Blauwborstjes uit Midden- en Zuid-Europa meer zuidwestelijker. Ook de Nederlandse vogels doen dit laatste, zoals ook uit Zinks Ringatlas blijkt. Ten slotte zij nog meegedeeld, dat in 1990 de warmste zomer viel, die te De Bilt ooit werd vastgesteld.

■ D.A. Vleugel, A. de Haenstraat 53, 2563 BR Den Haag.

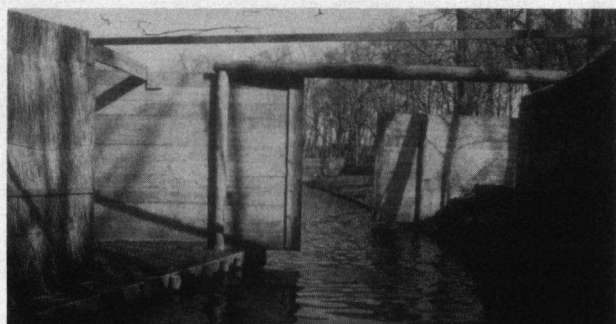
LITTERATUUR:

Peterson, R.T., G. Mountfort & P.A.D. Hollom (1969): Petersons Vogelgids van alle Europese vogels.
Sovon (1987): Atlas van de Nederlandse Vogels.
Zink, G. (1973): Der Zug europäischer Singvögel. Erste Lieferung.

Van 9 januari 1990 tot en met 23 februari 1990 werd regelmatig een Witgesterde Blauwborst waargenomen op het Zwanenwater bij Callants-oog. Het eerste overwinteringsgeval voor Nederland.

Ruud E. Brouwer (1991): Blauwborst in Zwanenwater in januari-februari 1990. Dutch Birding 13 (2) : 65.

De vangpijpen van de eendenkooi op Schiermonnikoog werden hersteld.
Foto: Nelleke Wootman.

Werkeiland Neeltje Jans wordt natuurgebied

In opdracht van 'Natuurmonumenten' en Het Zeeuws Landschap en financiële steun van de Provincie Zeeland wordt een groot deel van het voormalige werkeiland Neeltje Jans in de Oosterschelde omgetoverd tot een toonkamer van vier typisch Nederlandse kustonderdelen: duinen (met een meertje) aan de binnenkant, een slufteer aan de zeezijde, een vogeleiland oostelijk (met een vogelwaarnemingshut) en een natuurlijke haveningang met een open zeegat in het zuidelijk deel. Een totale oppervlakte aan nieuwe natuur van 155 hectare.

Binnen twintig à dertig jaar moet de ecologische hoofdstructuur van Nederland gestalte hebben gekregen. Neeltje Jans gaat daarbij een bijzondere vorm van natuuraanwinst betekenen. Hier is namelijk een groots natuurontwikkelingsproject gaande, met natuurlijke duinvorming en de aanleg van een slufteer. Voor die aanleg stelde staatssecretaris drs. J.D. Gabor een kleine miljoen gulden beschikbaar, zodat de werkzaamheden die in totaal ruim twee miljoen gulden kosten, volgens plan kunnen verlopen.

Er zijn unieke natuurwaarden in het Zeeuwse deltagebied ontstaan als gevolg van gedurfde projecten die onder meer op Neeltje Jans en op het andere eilandje in de deltamonding, Tiengemeeten, zijn gepland. In aansluiting op andere gebieden zoals de Korendijkse Plassen, Beninger Slikken en de Blanke Slikken, wordt nog dit jaar begonnen met de opstelling van een ecologische visie voor het hele eiland Tiengemeeten. Zo kan in en aan het Haringvliet een aaneengesloten stuk natuur van Europees formaat ontstaan. Tot 1994 krijgen de provincies 81 miljoen gulden voor doeleinden die het Natuurbeleidsplan dienen. Daarvan is 66 miljoen bedoeld voor aankoop, beheer en aanleg van natuurter-

reinen en 15 miljoen gulden voor landschapsonderhoud.

Zoals het er nu uitziet, zullen er voor het eerst in de geschiedenis van de natuurbescherming gebieden voor natuurontwikkeling bijkomen.

Geholpen door aangeplante helm, zullen pionierplanten als Zeekool en Zandzegge in vijf tot tien jaar het zand hebben vastgelegd en kunnen op Neeltje Jans grazige landen en vlakten met struweel ontstaan. Het mag ook blijven stuiven. Het publiek is welkom. Er komen paden en informatie- en observatievoorzieningen. Maar nu schuiven nog bulldozers er grote zandhopen op, die de natuur zelf verder tot een duinlandschap moet vormen.

Bron: Haagsche Courant, 17 april 1991.

Kerkuilnieuws

De Kerkuilenwerkgroep die in de provincie Noord-Holland haar werkterrein heeft, gaf met medewerking van de Stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland nummer 2 (april 1991) van 'Kerkuilnieuws' uit. Er wordt getracht deze nieuwsbrief drie maal per jaar te laten verschijnen. Het geeft een kort verslag van de bijeenkomst van de regionale coördinatoren, regionaal nieuws en meer algemene zaken op landelijk niveau. In mei is een provinciale Kerkuilenfolder gedistribueerd. Ten behoeven van promotiewerk is voor de regio coördinatoren een dia-serie van 31 dia's beschikbaar over de Kerkuil en zijn beschermingsmaatregelen.

Er wordt overleg gevoerd om een oplossing te zoeken voor de sterfte van Kerkuilen door het verkeer. De in 1971 ingestelde premieregeling voor elk geslaagd broedgeval van de Kerkuil is thans niet meer van toepassing. Men is van mening dat de aandacht voor de Kerkuil trouwens ook uit de 'geldsfeer' moest worden gehaald.

Door de Nederlandse Ringcentrale is een be-

In het stuivende zand leggen bulldozers de grondslag voor nieuwe natuur op Neeltje Jans.

Foto: Jaap Taapken.

leidsplan opgesteld. Op grond hiervan wil men het aantal jaarlijks te ringen nestjongen van de Kerkuil beperken tot 1200 nestjongen. Het ringen zal nog maar worden toegestaan aan een beperkt aantal ringers in aangewezen gebieden. De coördinatoren van de landelijke kerkuileninventarisatie hebben bezwaar aangetekend tegen deze abrupte beëindiging van het ringwerk in veel gebieden.

Door E.R. Osieck zijn voorlopige richtlijnen voor het controleren van nestplaatsen van Kerkuilen gegeven.

Deze nieuwsbrief bevat behalve gegevens over de Kerkuil in Noord-Holland ook een lijstje van het aantal broedsels dat in 1990 in Nederland werd vastgesteld. Er bleken in 1990 meer dan 1129 broedgevallen in ons land te zijn genoteerd waarvan slechts twee broedgevallen in Noord-Holland en vier in Zuid-Holland.

Voor verdere inlichtingen bij algemeen en tevens provinciaal coördinator Dick van Galen, per adres Stichting VNLB, postbus 6090, 2001 HB Haarlem (Houtplein 33), 023 - 143 080.

Natuurroute per openbaar vervoer rond Oostvaardersplassen

De Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) vindt dat natuurliefhebbers bij het uitvoeren van hun hobby te vaak de auto nemen. Daarom heeft ROVER afdeling Lelystad in samenwerking met de busonderneming VAD en de VVV Flevoland een brochure uitgegeven met tips over de bereikbaarheid per openbaar vervoer van natuur- en recreatieterrinen in Flevoland.

Een routebeschrijving van een rit met buslijn 159 over de Oostvaardersdijk en een treinrit van Almere naar Lelystad langs de zuidkant van de Oostvaardersplassen vormt een belangrijk onderdeel van deze brochure.

Daarnaast wordt een routebeschrijving gegeven van een wandeling door de natuurterreinen Het Wilgenbos en De Lepelaarplassen met aansluitend een bezoek aan het natuurinformatiecentrum 'De Trekvogel'.

Omdat de natuurroute via de Flevospoorlijn naar Lelystad terugvoert, biedt de brochure ook voor de gewone treinreiziger interessante informatie van wat men vanuit de trein van de Oostvaardersplassen te zien krijgt.

De brochure is voor f 1,- verkrijgbaar bij de VVV-kantoren in Flevoland en bij de VAD-kantoren in Lelystad en Almere. De brochure kan ook worden besteld door overmaking van f 1,75 op girorekening 1 829 498 ten name van ROVER afdeling Lelystad, Lelystad, onder vermelding van 'Natuurroute'.

MS 'Pelagia', nieuw vlaggeschip van NIOZ

Op 1 mei 1991 is het nieuwe vlaggeschip van het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) in de haven van Oudeschild officieel in gebruik genomen.

MS 'Pelagia' is 66 meter lang. De topsnelheid van het 1150 ton wegende schip bedraagt afhankelijk van de omstandigheden 12 tot 13 knopen. Tot windkracht acht kan zonder problemen on-

derzoek op het schip worden gedaan. De 'Pelagia' kan drie weken onafgebroken op zee blijven. Kapitein van het schip is de heer Gerssen. Omstreeks juni is de uitbreiding van de NIOZhaven afgerond en de vernieuwde haven, evenals voor het zusterschip 'Tyro', zal dan als thuisbasis dienen. Het nieuwe schip heeft zo'n 22 miljoen gulden gekost.

Bron: Texelse Courant van 2 mei 1991.

Gemeente Roosendaal zet draglinewerk een maand stop voor Kieviten

Op 2 mei 1991 brachten Jan-Felix van der Plas en Mario de Buijn uit Roosendaal, via mevrouw R. van Nunen, twee pullen van de Kievit naar het vogelrevalidatiecentrum van Charles Brosens te Zundert. Zij hadden bij het crossen op een terrein aan de westkant van Tolberg, dat wordt geëgaliseerd, vier jonge Kieviten gevonden. Twee jongen waren in het spoor van dragline terechtgekomen en zo deerlijk verminkt dat ze ter plaatse, terwijl de oude vogels verontrust boven hun hoofden rondvlogen, uit hun lijden moesten worden verlost. De beide jongens kwamen met tranen in de ogen vertellen.

Ter plaatse gekomen bleek al gauw dat er een tiental Kieviten rondvlog. De vogels werden door de manier waarop de werkzaamheden werden uitgevoerd steeds verder in het nauw gedreven. En omdat de jonge vogels nog niet konden vliegen, was er geen ontsnappen meer mogelijk. Ze dreigden opgesloten te raken in de driehoek, die wordt gevormd door de spoordijk, de laatste huizen van Tolberg-West en de steeds dichterbij komende draglines.

Op 13 mei stuurden de twee sterk geëmotioneerde jeugdige jongens uit Roosendaal en de IVN-afdeling Roosendaal brieven aan burgemeester en wethouders van Roosendaal en Nispen met het verzoek de werkzaamheden stil te leggen totdat de jonge vogels op dat terrein allemaal kunnen vliegen. Op 17 mei liet de gemeente het werk stilleggen tot minstens half juni. Burgemeester en wethouders hebben dit in een brief van 22 mei aan de beide jongens Mario en Jan-Felix schriftelijk meegedeeld.

De geredde jonge Kieviten doen het goed en Mario en Jan-Felix zijn uitgenodigd om dat met eigen ogen te kunnen zien.

Een 'pluim' voor de gemeente Roosendaal en Nispen en de draglinebestuurders voor hun milieubewustheid. Bovendien is het een goed voorbeeld voor andere gemeenten in ons land.

■ Vogelwerkgroep IVN - afdeling Roosendaal (Instituut voor Natuurbeschermingseducatie), R. van Nunen-Herijgers, Bandeliersberg 252, 4707 SG Roosendaal, 01650 - 69 729.

Vogeljacht in Egypte verboden

Volgens 'Tierschutz' 81 (2) : 28 is de jacht op vogels de eerste twee jaar in Egypte volledig verboden. De minister van Toerisme, Fuad Sultan, liet dit namens president Husni Mubarak weten aan het Egyptische nieuwsbureau MENA. De dierenwereld in dit land van de Nijl wil hij volledig beschermen. Alle reisorganisaties zijn over het verbod nader geïnformeerd.

Aandacht voor: Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden.

Wij noteren april 1966. Een aantal mensen neemt het besluit de natuur in al zijn geledingen te beschermen en richten de vereniging 'Natuur- en Vogelwacht Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden' op. De taken waren echter té uitgebreid en de oppervlakte van het werkgebied te groot. Daarom werd in 1969 besloten de vereniging op te splitsen in de 'Natuur- en Vogelwacht De Alblasserwaard' en de 'Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden'.

De vele activiteiten noopten in 1970 tot de oprichting van een bescheiden naamloos clubblad, sinds 1975 'De Dompchoorn' genoemd. Nu, vijftig jaar later is het uitgegroeid tot een verenigingsblad dat mag worden gezien. De vereniging slaagde erin om in 1979 in samenwerking met Het Zuidhollands Landschap een schaapskooi aan te kopen in Schoonrewoerd. Van hieruit worden de vele activiteiten georganiseerd. Nestkasten worden opgehangen, er is opvang voor gewonde vogels (twee asiels), padden worden tijdens de trek begeleid, lezingen, films, excursies worden hier georganiseerd en, niet op de laatste plaats, de overheid wordt er kritische in het doen en laten gevolgd. Het clubhuis, inmiddels officieel De Schaapskooi genoemd, is hét trefpunt van veel fervente natuurbeschermers geworden. Al de activiteiten hebben er toe geleid dat de vereniging in 1990 de Zilveren Landchapspenning van de provincie Zuid-Holland mocht ontvangen. Rond de Schaapskooi worden niet alleen activiteiten rond de vogels of de na-

tuur georganiseerd maar ook dagen waar de aandacht bijvoorbeeld op oude ambachten of hedendaagse beeldende kunst is gericht. Hier vindt ook sinds jaar en dag de uitreiking plaats van de prijzen van de Vogeljaar Vogelfotoparade! De vereniging beschikt tevens over een jeugdgroep, 'De Natuurverkenners'. Deze bestaat dit jaar al weer tien jaar. De activiteiten van deze groep worden vooral gekenschetst door grote spontaniteit en zijn sterk afwisselend. Buiten de grote vakantie om is de groep ten minste één zaterdag in de maand op pad.

In 1975 is reeds in een rapport van Staatsbosbeheer gemeld dat de vogelwereld van De Vijfheerenlanden waardevol is maar dat er duidelijk sprake was van een achteruitgang. Ondanks de vele activiteiten van de vereniging is deze neergang nog steeds aan de gang. Sinds de oprichting van de vereniging zijn verdwenen Woudaapje, Kempmaan, Paapje, Grote Karekiet en Geelgors. Mogelijk zullen binnen afzienbare tijd Roerdomp (Dompchoorn), Purperreiger, Zomertaling, Watersnip, Oeverzwaluw en Rietzanger volgen. Een aantal van hen komen, zij het in kleine aantallen nog steeds in het gebied voor tezamen met de Bruine Kiekendief, Patrijs, Grutto, Tureluur, Zwarte Stern, Kerkuil, Witgesterde Blauwborst, Gekraagde Roodstaart en Grasmus.

De vereniging, inmiddels uitgegroeid tot ongeveer duizend leden, heeft een groot aantal specialistische werkgroepen zoals een tweetal vogelasiels, een knotwerkgroep en een plantenwerkgroep. In 'De Dompchoorn' wordt bovendien niet alleen aandacht aan vogels of verenigingszaken gegeven maar bijvoorbeeld ook aan vlinders, zoogdieren, aan beheerszaken en bovendien

Het huidige bestuur van de Natuur- en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden'. Staand van links naar rechts: Jan den Oudsten, Piet C. Bogerd, Corry Vallen, Arie L. Vogel, Jan P. de Leeuw. Geknielt van links naar rechts: Gerrit Zijdeveld, Hans (J.D.) de Labije (voorzitter), Gerrit Streefkerk, René J. Ponsen.

Foto: G. Zijdeveld.

aan cursussen over de natuur in de breedste zin van het woord.

Wie er voor voelt eens kennis te maken met de vereniging of er over denkt wat aan natuurstudie te gaan doen of gewoon de handen uit de mouwen wil steken kan zeker bij de vereniging goed terecht. Contactadres: Natuurcentrum 'De Schaapskooi' Natuur- en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden', Overboeicop 15, 4145 NN Schoonrewoerd, op donderdagavond (tussen 19.00 en 22.00 uur) en op zaterdag (14.00 tot 17.00 uur) telefonisch bereikbaar (03454-1201). Postadres: postbus 126, 4130 EC Vianen, 03473-72 287.

Pierre Maréchal

Jubileumnummer van 'De Dompfoorn'

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Natuur- en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden' verscheen een jubileumnummer van de drie-maandelijkse uitgave 'De Dompfoorn' (25ste jaargang, nummer 1, maart 1991) van de vereniging. Het nummer is maar liefst 88 bladzijden dik met niet minder dan 27 artikelen waarvan het artikel over 'Het wel en wee van de vogelbevolking in de Vijfheerenlanden tussen 1965 en 1990' geschreven door J. Dijkstra, J. den Oudsten & C. Witkamp (bladzijden 48-56) wel in de eerste plaats voor onze lezers vermeldenswaard is. Maar er zijn ook artikelen gewijd aan de herkomst van de naam Vijfheerenlanden, de dagvlinders, oude griendambachten, vogelbescherming en jacht, amfibieëntrek, fitisonderzoek, over bodem en plantengroei, de zoogdieren, jaarverslag Vogelringstation Leerdam, de Kievit en de Koekoek en nog veel meer interessante onderwerpen.

De redactie bestaat uit mevrouw S. van Baren, A. Sprang, A.L. Vogel en C. Witkamp. Redactie-adres: Hendrik van Nassaustraart 31, 4141 JH Leerdam of Brugstraat 18, 4131 AX Vianen, 03473-70 033. Binnenkort verschijnt een boek over dit gebied onder de titel 'Tussen Lek en Linge', prijs f 39,90.

Expositie ter gelegenheid van 100ste geboortedag Rinke Tolman

Op 25 mei 1991 is het honderd jaar geleden dat de bekende veldbioloog Rinke Tolman werd geboren (zie ook Het Vogeljaar 19 (2) : 467-473). Gedurende de periode van 25 mei tot 15 september 1991 zal in het Museum Oud Soest, Steenhoffstraat 46 te Soest een expositie worden gewijd aan Rinke Tolman. Tolman stond samen met Jan P. Strijbos, A.B. Wigman en anderen in de traditie van Heimans en Thijssse. De natuurstudie en natuurbeleving vormden in hun boeken een hechte eenheid. Aan vele facetten van het leven van Tolman zal aandacht worden besteed. Zijn boeken en de door hem vertaalde boeken (zo'n vijftig stuks) zullen worden getoond en ook allerlei originele werkstukken zijn tentoon gesteld. Tevens wordt door foto en tekst een toelichting gegeven op Rinke Tolman als deskundig schrijver en natuuronderzoeker. Zo zullen citaten uit zijn boeken en foto's onder meer de Eempolders, de IJsselmeerkust, de zandverstuivingen van Kootwijk en het Soesterveen uit de tijd van Tolman weer tot leven worden gebracht.

Rinke Tolman heeft de langste tijd van zijn leven in Soest gewoond. Vandaar dat de expositie in Soest plaatsvindt. Er is in Soest ook een school naar hem genoemd. In samenwerking met de Historische Vereniging Soest, de Stichting Oud Soest en enkele goede bekenden van Tolman is de expositie tot stand gekomen. Bij de opening van de tentoonstelling is er een pad door de Soester Eng naar Tolman genoemd.

Ter gelegenheid van de expositie is een boekje over Rinke Tolman geschreven dat is tijdens de expositie verkrijgbaar.

De expositie is geopend op iedere zaterdag en zondag van 13.30 tot 17.00 uur. De toegangsprijs bedraagt f 2,50 voor volwassenen, f 1,- voor kinderen en f 2,- voor CJP-houders en 65+kaarten.

Inlichtingen, onder meer voor aanvragen voor groepen tijdens werkdagen, kunt u verkrijgen bij mevrouw Backelandt, Middewijkstraat 44, Soest, 02155-17 060. Inlichtingen over de aard en opzet van de expositie kunnen worden verstrekt door P.H. Veen, Den Bliklaan 82, 3766 AV Soest, 02155-18 574.

Het boekje 'Rinke Tolman, de wandelaar in weer en wind' samengesteld door G.A.H. de Groot & P.H. Veen (64 bladzijden) kost f 5,- en kan worden besteld door overmaking van f 7,50 (inclusief verzendkosten) op postgirorekening 17 523 ten name van Stichting Oud Soest, Van Goyenlaan 12, 3764 XJ Soest, onder vermelding van 'boekje Rinke Tolman'.

Natuurgids van Noordhollandse natuurgebieden

Vrijwel tegelijkertijd met het Handboek van Natuurmonumenten heeft de Stichting Het Noordhollands Landschap een natuurgids uitgegeven waarin ruim driehonderd natuurgebieden van heel kleine tot grote uitgestrekte gebieden, worden besproken. De indeling per streek (Texel, De Kop van Wieringen, West-Friesland, Kennemerland, Zaanstreek en de polders, Waterland, het veen- en plassengebied en het Gooi) vergemakkelijkt het opzoeken. In de tekst is elk gebied met een groen volgnummer aangegeven en er wordt informatie verstrekt over het landschap, de planten en de dieren die men er kan aantreffen, hoe het gebied bereikbaar is en waar nadere gegevens over de toegang zijn te verkrijgen.

De ruim negentig kleurenfoto's van Frits van Daalen en de prachtige gouaches van vogels en zoogdieren getekend door Jan Weenink maken het tot een zeer aantrekkelijk en handzame gids over Noord-Holland die men met veel plezier bij zich wil steken.

Over de spelling van de namen van de gebieden blijken grote meningsverschillen te bestaan als wij deze bijvoorbeeld vergelijken met die in het Handboek van 'Natuurmonumenten' of op topografische kaarten worden gebruikt. Dat mag voor de gebruiker echter geen onoverkomelijk bezwaar betekenen. Een 'smakelijk' uitgegeven boek dat gemakkelijk van formaat is en uitnodigt tot gebruik.

Jos Kluiters: Natuurgids Het Noordhollands Landschap. 160 bladzijden, 8 gouaches, 92 kleurenfoto's, terreinregister en losse kaart als bijlagen (1991). Uitgeverij Stichting Het Noordhollands Landschap, Castricum. Prijs f 24,50. Nieuwe begunstigers f 20,- per jaar van de stichting ontvangen de gids en het tijdschrift gratis. Men kan zich als lid opgeven bij Het Noordhollands Landschap, postbus 257, 1900 AG Castricum, 02518-59 750.

Vijverberg-Lysenprijs 1991 voor Henk Harmsen

Het bestuur van de Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland heeft de Vijverberg-Lysenprijs 1991 toegekend aan Henk H. Harmsen te 's-Gravenhage vanwege zijn voortreffelijk fotografisch werk waarmee hij de natuur dicht bij de mensen brengt. De prijs ontving Henk Harmsen uit handen van voorzitter Frans Jansen op de jaarlijkse ledenvergadering op 19 april 1991 te Haamstede.

Henk Harmsen stelt zijn foto's regelmatig beschikbaar voor talloze tijdschriften, boeken en rapporten. Ook de lezers van 'Het Vogeljaar' kunnen regelmatig foto's, die Henk Harmsen heeft gemaakt, in 'Het Vogeljaar' aantreffen. Enkele malen won hij ook prijzen in onze jaarlijkse vogelfotowedstrijd de zogenoemde Vogeljaar-Vogelfotoparade. En ook voor de jaarlijkse veertiendaagse Vogelkalender van 'Het Vogeljaar' leverde hij zijn beste foto's.

De Vijverberg-Lysenprijs, genoemd naar twee Schouwse voormannen van het eerste uur op het gebied van de vogelstudie en de natuurbescherming, wordt jaarlijks door de vogelwacht toegekend aan een persoon of instelling die zich verdienstelijk heeft gemaakt op het vlak van natuurbewoud of natuureducatie.

Henk Harmsen ontving een oorkonde en enveloppe met f 300,-. Het bijbehorende bedrag gaf Henk Harmsen terug aan de voorzitter met de mededeling dat die het moet besteden aan het

aanbrengen van kunstnesten voor Huiszwaluwen.

De voorzitter Frans Jansen noemde Henk Harmsen een waardige opvolger van Vijverberg, een van de eerste Westeuropese vogelfotografen die toen al zelden gebruik maakte van nestfotografie. Hij preees de dove vogelfotograaf: *'De meeste fotografen zien de vogels met hun oren en jij alleen met je ogen'*.

Omdat de ouders van Henk Harmsen tot voor kort in Oosterland woonden, heeft hij vanuit zijn schuiltentje ontelbare foto's in deze omgeving gemaakt.

Henk Harmsen, vaste redactionele medewerker bij ons tijdschrift, ontvangt hierbij ook onze hartelijke felicitaties voor deze welverdiende onderscheiding.

J.T.

Snipvriendelijke oeverbescherming

Bij de Koninklijke Wegenbouw Stevin BV is een goed geïllustreerde brochure verschenen over schanskorven en schanskorfmatrassen. Als referentie van de werkzaamheid van het materiaal wordt verwezen naar de in de jaren 1965 tot 1967 uitgevoerde zeewaartse teenconstructie van de Brouwersdam (Grevelingen). Voor mensen die met oeverbescherming te maken hebben voor een eerste oriëntatie, een interessante brochure.

Pierre Maréchal

Snipvriendelijke oeverbescherming (1991). Geïllustreerd, acht bladzijden. Koninklijke Wegenbouw Stevin BV, regio West-Noord, Celsiusstraat 6, 1704 RW Heerhugowaard. Voor geïnteresseerde organisaties gratis.

Henk H. Harmsen (links) ontvangt uit handen van voorzitter Frans Jansen van de Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland de oorkonde behorende bij de Vijverberg-Lysenprijs. Haamstede, 19 april 1991.

Foto: Pieter Honhoff.

De burgemeester van Huizen drs. W.K. Hoekzema toost met professor dr. K.H. Voous na diens benoeming als Officier in de Orde van Oranje-Nassau op het gemeentehuis van Huizen, 29 april 1991. Foto: Ton Kastermans

Koninklijke onderscheiding voor professor Voous

Ter gelegenheid van Koninginnedag werd professor dr. K.H. Voous op 29 april 1991 onderscheiden uit naam van HM de Koningin door de burgemeester van Huizen, de heer drs. W.K. Hoekzema, als Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

De burgemeester beschreef in het kort de levensloop en de functies van professor Voous en noemde hem een belangrijke Huizer op wie hij met recht trots is. Daarnaast vermeldde hij een aantal van de belangrijkste publikaties die hij heeft geschreven, maar memoreerde daarbij dat als hij alle publikaties van de professor wilde vermelden, zó hij dat kon, hij er wel een halve dag voor zou moeten uittrekken.

Momenteel werkt professor Voous aan een publikatie over de geschiedenis van de ornithologie in Nederland vanaf de vorige eeuw (amateurs en professionelen) tot 1945. Hij beschikt reeds over biografische gegevens van meer dan tweehonderd Nederlandse vogelkundigen. In het kort werd de benoemingsreden omschreven doordat betrokkene een vooraanstaande, zowel in als buiten Nederland en Europa bekend en gewaardeerd, wetenschappelijk vogelkundige is, die zich bovendien al tientallen jaren daadwerkelijk inzet voor vogel- en natuurbescherming; een Nederlander van wereldfaam.

Belangrijk is de omvang van zijn oeuvre en zijn grote motivering daarbij (die ook vele anderen motiveerde). Hierdoor beseffen wij te doen te hebben met een uitzonderlijk Nederlander, met zeer uitzonderlijke gaven, die met grote ijver en

inzet zeer uitzonderlijke prestaties heeft geleverd.

Vermeldenswaard is ook de bemiddelende rol die professor Voous in talloze gevallen heeft gespeeld onder meer bij de fusie van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging en de Club van Nederlandsche Vogelkundigen die samengingen in de Nederlandse Ornithologische Unie.

Als lid van de redactie van 'Ardea', medewerker aan het Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa, adviseur van Z.K.H. prins Bernhard voor het Wereld Natuur Fonds en lid van de 'Achievement Board of the International Council for Bird Preservation', de internationale organisatie op het gebied van vogelbescherming, om maar enkele functies van professor Voous te noemen, beweegt professor Voous zich op een breed vlak in de ornithologie. Het Bestuur en de redactie van de Stichting Het Vogeljaar feliciteren professor Voous van harte met de verleende koninklijke onderscheiding.

J.T.

Wij willen verder verwijzen naar ons speciale nummer (jaargang 38, nummer 3, juni 1990) dat verscheen ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag van professor Voous. Het is nog verkrijgbaar door overmaking van f 5,- op postgirorekening 964 472 ten name van 'Het Vogeljaar', Delft, onder vermelding van 'Voous-nummer 38 (3) - juni 1990'.

De Bosgors *Emberiza rustica*, zeldzaam in Nederland en België

De laatste jaren wordt in bijna elk jaar wel ergens in ons land melding gemaakt van de waarneming van een Bosgors. Meestal is dat in het najaar, in de maanden september, oktober en november, maar ook wel eens een enkele keer in april, mei of juni. Het aantal waarnemingen van de Bosgors wisselt per jaar vrij sterk en wel van 0 tot 5, hetgeen de zeldzaamheid van deze gors in onze omgeving duidelijk aangeeft.

Sedert 1900 werden in ons land een kleine veertig waarnemingen van de Bosgors bekend en wel vijf in de periode 1900-1968, vijftientig in de jaren 1969 tot en met 1987 en één in 1988.

In 1989 werden in ons land ten minste drie waarnemingen bekend en wel op 25 mei bij de Eemshaven, op 23 juli in het Westduinpark, Den Haag en op 11 oktober op Terschelling.

In 1990 werden tot nu toe ook ten minste drie waarnemingen bekend, namelijk eind september een exemplaar bij Westkapelle en eind september/begin oktober een exemplaar bij Scheveningen en een adult ♂ op Terschelling.

Over de herkomst van de zo nu en dan in ons land verschijnende Bosgorzen kan men het volgende zeggen.

Het broedgebied van de Bosgors loopt van mid-den Noorwegen, via Zweden, waar de soort zeldzaam is en Finland naar het oosten, dwars door de Sovjet-Unie en Siberië tot in Kamtsjatka. Daarbij schijnt de noordgrens van de juli-isotherm van 12°C alleen te worden overschreden in Noordoost-Azië. In het zuiden ligt de grens tot aan de juli-isotherm van 22-23°C.

De biotoop van de Bosgors bestaat uit vochtige naaldbosranden met berken, wilgen en populieren en is gelegen aan de oevers van venen of langs rivieren. Ook wordt de Bosgors wel aangetroffen in met veel baardmossen en een dikke bosbodem bedekte vochtige, donkere sparrebossen, het zogenaamde naaldbosmoeras.

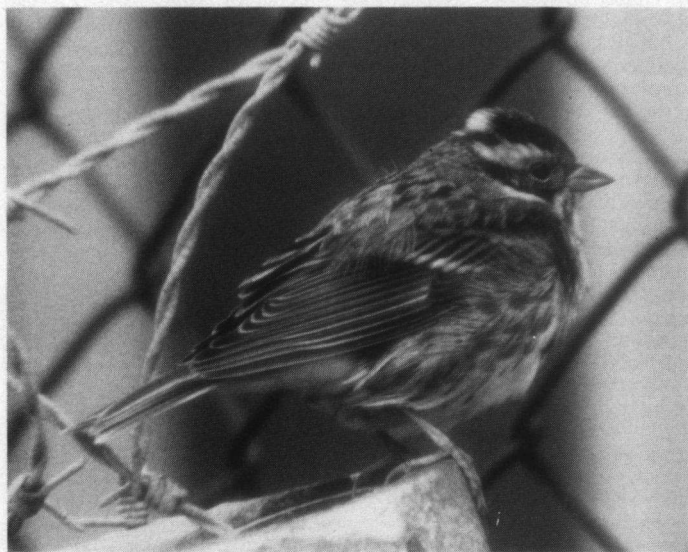

Bosgors, Scheveningen, 29 september 1990.
Foto: Mike Weston.

De trek van Bosgors vindt plaats in zuidoostelijke richting, hetgeen inhoudt dat de soort overwintert in de koude en gematigde gebieden van Oost-Azië en wel in Mandsjoerije, China en Japan en een klein aantal ook in Turkestan.

Uit het bovenstaande blijkt echter, dat er elk jaar ook enige exemplaren in West-Europa verzeild raken.

In Groot-Brittannië ligt het aantal waarnemingen enigszins hoger dan bij ons, namelijk even boven de tien per jaar, doch ook dat is natuurlijk nog gering. Ook in België is het aantal waarnemingen zeer beperkt. Tot 1988 vier aanvaarde geval-

Bosgors, Scheveningen, 29 september 1990.
Foto: Mike Weston.

Bosgors, Scheveningen, 29 september 1990.
Foto: Henk Harmsen.

len en zes niet-onderzochte of niet-aanvaarde gevallen. Twee waarnemingen, één van 30 oktober tot 1 november 1988 een wijfjes exemplaar te Heist en één van een wijfje op 13 oktober 1990 te Bredene zijn nog in behandeling bij het Belgisch Avifaunistisch Homologatiecomité (BAHC).

Het opzetten van de kruinveren, zoals op één der hierbij afgebeelde foto's goed is te zien, is een gedrag dat als kenmerk zou kunnen worden beschouwd.

H.J.L.

Internationaal stootvogelnieuws II

De begin dit jaar verschenen 13de Newsletter van de World Working Group on Birds of Prey and Owls (WWGBP) opent met een verslag over de stootvogelsituatie in Polen. Het aantal Zeearenden wordt geschat op 190-240 paren en het aantal Slangenarenden op 20-30 paren. De Grauwe Kiekendief bereikt in de befaamde Biebrza-moerassen met ruim 70 paren, circa 20% van het Poolse bestand, de grootste dichtheid. Van de Schreeuwarend zijn 350 paren vastgesteld, maar the Polish Committee for the Conservation of Eagles stelt het landelijk bestand op 1200 paren. Deze soort bereikt zijn grootste dichtheid in het Bialowiezabos. Opgericht is overigens een speciale werkgroep voor Bastaardarenden en Schreeuwarenden (IWSE), waarin vertegenwoordigers van de Baltische Staten en andere Oosteuropese naties zitting hebben. Polen heeft 10-20 paren Bastaardarenden binnen zijn grenzen, de meeste in het gebied van de Biebrza-moerassen.

Zowel Schreeuw- als Bastaardarend legt gewoonlijk twee eieren, maar slechts één jong komt groot. Kainisme, waarbij het oudste dominante jong de zwakste doodt en nuttigt, komt bij beide soorten vaak voor. Onder andere in Tsjechoslowakije en Hongarije werden bij Schreeuwarenden regelmatig successen geboekt door dit tweede jong enkele weken uit het nest te nemen en tegen het vliegvlug worden, terug te zetten. Zomer 1990 vond men in Polen een nest van een Bastaardarend met twee jongen die respectievelijk 1050 en 310 gram wogen. Dit laatste jong had geen overlevingskansen en werd meegenomen. Op 31 juli, toen het ruim twee kilo woog, ging de vogel terug in het nest.

Voorzien van een transistorzender vloog het kort daarop, met het andere jong uit.

Ingelicht door een houtvester, probeerde de Poolse schandaalpers de actie om het behoud van het twee jong in een suspecte sfeer te brengen onder de titel 'een Mercedes voor een arende'. Ook weer niet helemaal onbegrijpelijk overigens, omdat, als gevolg van het wegvallen van het IJzeren Gordijn, verontrustende activiteiten op gang zijn gekomen, waarbij een centrale rol speelt het vroegere West-Duitsland. Zekere ingezetenen van dit land hebben toch al een droeve faam om hun stootvogelraids naar andere landen en zomer 1990 bleken boswachter, in de vroegere DDR en Polen niet allen bestand tegen bedragen tot DM 20.000- voor jonge uitgehorste Zeearenden.

Veel aandacht in de WWGBP-Newsletter voor de stootvogelbescherming in Tsjechoslowakije en in Bulgarije, in welk land ook wat in beweging komt. In 1984 werd gestart met zogenaamde gierenrestaurants in het aan Griekenland grenzende Rhodopengebergte. Vale Gieren en Monniksgieren maken gebruik van de voerplaatsen. Het broedbestand van de Vale Gier vertoont de eerste tekenen van herstel en de Bulgaren vlansen op de terugkeer van de Monniksgier als broedvogel. Winter 1988/1989 vonden in Bulgarije na massale toepassing van bestrijdingsmiddelen, honderden stootvogels de dood, waaronder Zeearenden.

Frankrijk is nog steeds opgetogen over de geslaagde herintroductie van de Vale Gier in de Cévennes. Inmiddels is ook de Aasgier, op eigen kracht, teruggekeerd in dit gebied; de aanwezigheid van gierenrestaurants voor de Vale Gier zal hieraan niet vreemd zijn. De Fransen willen nu aan de slag met Monniksgieren in de Cévennes. Jean-François Terrasse heeft aangehouden dat de Monniksgier tot de Franse avifauna heeft behoord en dat moet dus weer zo worden. De vogels zullen wel uit Spanje moeten komen en wel uit Extremadura, waar de Monniksgier het nu weer redelijk doet. In de WWGBP-Newsletter valt te lezen hoe in de Extremadura voortdurende discussies aan de gang zijn over de omvang van het insecticidegebruik. Voorlopig kan dit binnen de perken worden gehouden. Fijn is het te lezen dat zomer 1990 na een massale actie door de inzet van (onder andere Zwitserse) vrijwilligers, van vijfhonderd nesten van Grauwe Kiekendieven in de Extremadura voorkomen kon worden dat ze aan oogstmachines ten offer zouden vallen. Zomer 1991 zal de actie worden herhaald.

Zo is er nogal wat meer nieuws, onder andere een initiatief in Zwitserland om ook met Lammergieren te beginnen; in Oostenrijk vliegen er nu al 22 rond. En vanuit de Oekraïne wordt gemeld dat Sakervalken gebruik maken van op hoogspanningsmasten liggende nesten van Raven. Wie belangstelling heeft voor de periodieke WWGBP-Newsletters en andere uitgaven van de organisatie kan zich abonneren via de World Working Group on Birds of Prey and Owls, 15b Bolton Gardens, Londen SE5 0AL, Engeland.

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.